

HỘI ĐỒNG THỐNG KÊ QUỐC GIA CANADA – CÔNG CỤ PHỐI HỢP HIỆU QUẢ, KINH NGHIỆM ĐỐI VỚI THỐNG KÊ VIỆT NAM

ThS. Nguyễn Văn Đoàn*

Liên bang Canada là một quốc gia dân chủ nghị viện và chế độ quân chủ lập hiến, Nữ hoàng Elizabeth II là Nguyên thủ quốc gia. Ngôn ngữ chính của Canada là tiếng Anh và tiếng Pháp. Canada có diện tích rộng 9.093.507 km² (đứng thứ 2 thế giới, sau Nga). Dân số khoảng 35.158.304 (7/2013), đứng thứ 35 trên thế giới. Canada có 13 đơn vị hành chính, gồm 10 tỉnh và 03 vùng lãnh thổ (10 tỉnh, gồm: British Columbia, Alberta, Saskatchewan, Manitoba, Ontario, Quebec, New Brunswick, Edwad, Newfoundland and Labrador; 03 vùng, gồm: Yukon; Các lãnh thổ Tây bắc, Nunavut), sau đây gọi chung là địa phương. GDP bình quân đầu người đạt 51147 USD; Chỉ số phát triển con người (HDI) đạt 0,908 (hạng thứ 6).

Diện tích, GDP bình quân đầu người, Chỉ số phát triển con người, Canada đều rộng, lớn hơn nhiều so với nước ta. Riêng dân số, thì Canada chỉ bằng hơn 1 phần 3 dân số nước ta. Canada thuộc nhóm các quốc gia phát triển, còn Việt Nam mới thoát khỏi nhóm quốc gia nghèo. Do đó, những kinh

nghiệm và bài học của Canada sẽ rất bổ ích cho các nước trung bình và đang phát triển, trong đó có nước ta.

1. Hệ thống thống kê Canada: Hệ thống thống kê Canada bao gồm: a) Cơ quan Thống kê quốc gia Canada; b) Thống kê tỉnh, vùng (Thống kê địa phương). Canada không có tổ chức thống kê Bộ, ngành như Việt Nam, nếu Bộ nào có nhu cầu về số liệu phục vụ quản lý của Bộ, thì Bộ sử dụng số liệu được chia sẻ từ cơ quan Thống kê quốc gia Canada (Statcan) hoặc thuê dịch vụ điều tra (Statcan hoặc doanh nghiệp dịch vụ điều tra thống kê).

(a) Statcan được tổ chức theo mô hình thống kê tập trung, trụ sở đóng tại Ottawa (thủ đô Canada), gồm: 18 đơn vị cấp Vụ và 62 đơn vị cấp phòng trực thuộc cấp Vụ. Statcan không có đơn vị trực thuộc đóng tại các địa phương.

Tổng cục trưởng (tương đương Thứ trưởng), do Thủ tướng bổ nhiệm, nhưng không báo cáo trực tiếp với Thủ tướng về các hoạt động thống kê, mà báo cáo qua Bộ trưởng¹ để báo cáo Thủ tướng và Chính phủ.

* Viện trưởng Viện Khoa học Thống kê

¹ Tùy từng giai đoạn cụ thể, Thủ tướng sẽ giao cho 1 trong số các Bộ trưởng báo cáo công tác thống kê trước Chính phủ, Quốc hội. Hiện tại, Bộ Công nghiệp được giao nhiệm vụ này.

Statcan có khoảng 4800 công chức, trong đó 4500 công chức làm việc tại trụ sở ở Thủ đô Ottawa, 300 công chức làm việc ở các đầu mối (Focus Point) tại các tỉnh. Statcan nằm trong top 100 cơ quan Nhà nước tại Canada thu hút được cán bộ có trình độ vào làm việc.

(b) Thống kê tỉnh, vùng lãnh thổ của Canada: Canada có 10 tỉnh và 3 vùng lãnh thổ (gọi chung là địa phương), tuy nhiên, chỉ có những địa phương nào có qui mô lớn, thì mới thành lập tổ chức thống kê độc lập do chính quyền địa phương quản lý, đứng đầu cơ quan thống kê này là Thống kê trưởng (ví dụ, vùng Yukon). Các địa phương có qui mô nhỏ, hoạt động thống kê được giao cho một trong các Giám đốc Sở chịu trách nhiệm về các hoạt động thống kê theo yêu cầu của Chính quyền địa phương. Tổ chức thống kê địa phương không thuộc cơ cấu tổ chức của Statcan, mà do chính quyền địa phương quản lý.

Hệ thống Thống kê tập trung ở nước ta rất khác biệt so với mô hình thống kê tập trung của Canada. Về tổ chức, mô hình thống kê tập trung của ta, bao gồm: Tổng cục Thống kê, 63 Cục Thống kê cấp tỉnh, gần 600 Chi cục Thống kê cấp huyện, nhưng Canada chỉ có duy nhất 01 cơ quan thống kê quốc gia đặt Ottawa (Thủ đô Canada). Về nhân lực, Hệ thống Thống kê tập trung của Việt Nam có gần 6000 công chức, viên chức (2012), nhưng chỉ có gần 10% số đó được bố trí ở Trung ương, còn lại hơn 90% ở Cục Thống kê cấp tỉnh, Chi cục Thống kê cấp huyện. Ngược lại, Thống kê Canada bố trí hơn 90% số công chức làm việc tại trung ương, chỉ có khoảng 10% công chức làm việc tại các tỉnh, vùng của Canada.

2. Hội đồng Thống kê Quốc gia (National Statistic Council)

- Bối cảnh ra đời Hội đồng Thống kê Quốc gia: Thống kê Canada là một cơ quan thống kê quốc gia có mức độ tập trung cao, hoạt động theo Luật Thống kê. Một trong những đặc điểm của Luật này là không giới hạn phạm vi cho Statcan; đồng thời vẫn xác định ra 20 lĩnh vực cụ thể cần phải thực hiện như dân số, nông nghiệp, y tế và phúc lợi xã hội, giáo dục, lao động và việc làm, giá cả và chi phí sinh hoạt, sản xuất, thương mại với các nước khác... Statcan đóng vai trò hàng đầu trong việc "thúc đẩy và phát triển thống kê kinh tế xã hội tổng hợp của toàn bộ Canada cũng như của mỗi địa phương, đồng thời điều phối các kế hoạch để phối hợp các số liệu thống kê đó". Luật Thống kê giao Tổng cục trưởng Statcan chịu trách nhiệm pháp lý về việc đảm bảo bảo mật thông tin thống kê. Mặc dù Chính phủ cấp ngân sách cho Statcan, nhưng Tổng cục trưởng Statcan là người quyết định những ưu tiên về thống kê trong tổng ngân sách được cấp. Vì vậy, tương tự phần nào với Thống đốc Ngân hàng Canada, trong khi Tổng cục trưởng Statcan báo cáo với Quốc hội thông qua Bộ trưởng, nhưng tính độc lập chuyên môn của Cơ quan Thống kê vẫn được đảm bảo.

Đầu những năm 1980, Cơ quan Thống kê đã bắt đầu thực hiện một chương trình nhằm tăng cường các cơ chế tham vấn tích cực của mình với các tổ chức quan trọng và các đại diện trên cơ sở lợi ích quốc gia. Một trong những sáng kiến mới đó là hình thành một loạt các ủy ban cấp cao song phương với các cơ quan liên bang quan trọng – các tổ chức cũng như các nguồn dữ liệu lấy từ hồ sơ hành chính (bổ sung thêm vào các cơ chế tham vấn tích cực đã tồn tại ở các địa phương), kết quả là 10 - 15 ủy ban tư vấn chuyên môn đã được thành lập. Tham gia vào các ủy ban này là các chuyên gia (thường không làm việc trong chính phủ) trong các

lĩnh vực như nhân khẩu học, lao động, tài khoản quốc gia, đo lường giá cả, các ngành dịch vụ, y tế, vv.

Năm 1985, Chính phủ giao nhiệm vụ cho Bộ trưởng phụ trách thống kê thành lập Hội đồng Thống kê Quốc gia. Bộ trưởng đã thành lập Hội đồng Thống kê Quốc gia với vị trí, chức năng, tổ chức, nhân sự và cơ chế hoạt động như sau:

- Vị trí, chức năng của Hội đồng Thống kê Quốc gia: Hội đồng Thống kê quốc gia là tổ chức cao nhất trong các cơ chế tham vấn của Statcan. Theo đó, Hội đồng Thống kê Quốc gia có chức năng rất rõ ràng và ngắn gọn: "Tư vấn cho Tổng cục trưởng Statcan trong việc thiết lập các ưu tiên và hợp lý hóa các chương trình của Thống kê Canada". Để phù hợp với các khía cạnh khác trong chính sách của Canada về hoạt động thống kê, việc cân bằng giữa sự phù hợp về chính sách và tính độc lập chuyên môn đã được nỗ lực duy trì.

- Thành viên Hội đồng và tiêu chí chọn thành viên Hội đồng Thống kê Quốc gia: Hội đồng Thống kê Quốc gia có khoảng 30 thành viên do Bộ trưởng bổ nhiệm (trước năm 2010), nhiệm vụ của họ là tư vấn cho Tổng cục trưởng Statcan. Trong khi không có quy định nào về thành viên Hội đồng thì các thông lệ sau được áp dụng:

(a) Tất cả các thành viên hoạt động trong khả năng của bản thân, không có những nhiệm vụ chính thức cụ thể nào được giao cho các thành viên của Hội đồng;

(b) Hầu hết các thành viên Hội đồng là các nhà phân tích có uy tín, được xã hội quan tâm, trong

đó, có rất ít thành viên là nhà thống kê chuyên nghiệp;

(c) Có ít nhất một thành viên thuộc một trong các ủy ban tư vấn chuyên môn của Statcan (Hội đồng tư vấn 3 bên về chính sách thống kê) trong Hội đồng. Điều này sẽ đảm bảo được vốn kiến thức chuyên môn rộng trong Hội đồng, cũng như đảm bảo được sự liên kết với các tổ chức tham vấn khác của Statcan;

(d) Một thành viên thường trực của Hội đồng Thống kê là thành viên cấp cao của Hội Thống kê Canada;

(e) Có ít nhất một thành viên là phóng viên cấp cao về các vấn đề kinh tế và xã hội;

(f) Không có quan chức liên bang nào là thành viên của Hội đồng (trừ trường hợp (g) và (h) dưới đây). Điều này giúp tăng cường tính độc lập thực tế của Hội đồng để có "tiếng nói" nếu cần thiết;

(g) Tổng cục trưởng Statcan là thành viên đương nhiên của Hội đồng;

(h) Thư ký của Tổng cục trưởng làm Thư ký Hội đồng.

Với việc chọn các thành viên Hội đồng như trên, cho thấy Hội đồng Thống kê Quốc gia là một nhóm người đại diện có kiến thức và tầm ảnh hưởng rộng rãi, mà sự ảnh hưởng này xuất phát từ chính uy tín cá nhân của các thành viên Hội đồng.

Trước năm 2010, Bộ trưởng quyết định danh sách các thành viên Hội đồng trên cơ sở đề xuất của Tổng cục trưởng Statcan. Từ năm 2010, Bộ trưởng ủy nhiệm cho Tổng cục trưởng Statcan quyết định danh sách các thành viên Hội đồng trên cơ sở thông

nhất với Chủ tịch Hội đồng của khóa trước. Số lượng thành viên Hội đồng hiện tại, gồm: 37 người, trong đó có 01 Chủ tịch, 01 Chủ tịch danh dự, 01 Thư ký Hội đồng và 34 thành viên, Tổng cục trưởng Statcan là thành viên danh dự (xem Phụ lục 1: Danh sách các thành viên Hội đồng Thống kê Canada).

- Nhiệm kỳ và cơ chế làm việc của Hội đồng Thống kê Quốc gia: Hội đồng Thống kê Quốc gia hoạt động theo nhiệm kỳ 3 năm. Hội đồng họp trực tiếp 2 lần/năm vào mùa Xuân và mùa Thu, mỗi lần họp kéo dài 1,5 ngày. Ngoài 2 cuộc họp trực tiếp này, nếu thấy cần thiết, Hội đồng sẽ họp bằng hình thức trực tuyến.

- Nội dung họp Hội đồng: Tổng cục trưởng Statcan trình bày báo cáo chuyên sâu về các hoạt động thống kê của Canada (kết quả đạt được, những khó khăn vướng mắc, các sáng kiến mới, định hướng phát triển, các vấn đề cần được tư vấn, kể cả vấn đề kinh phí). Các thành viên Hội đồng thảo luận các nội dung của Báo cáo này, đồng thời đưa ra các vấn đề cần quan tâm của mình. Trên cơ sở các ý kiến thảo luận và nhất trí của các thành viên Hội đồng, Chủ tịch Hội đồng quyết định các vấn đề cần tư vấn cho Tổng cục trưởng Statcan. Tổng cục trưởng báo cáo các vấn đề này với Bộ trưởng.

Thường thì các cuộc thảo luận đều đạt được đồng thuận (không phải luôn luôn như vậy). Trong thực tế, có một số ít trường hợp, Chủ tịch Hội đồng được Hội đồng ủy quyền trình bày bằng văn bản về các khuyến nghị với Bộ trưởng hoặc với các Thứ trưởng (ví dụ, đảm bảo kinh phí cho thử nghiệm tổng điều tra năm 1991). Văn bản khuyến nghị này đã vượt ra ngoài nhiệm vụ chính thức của Hội đồng là tư

vấn cho Tổng cục trưởng Statcan. Tuy nhiên các thành viên Hội đồng cảm thấy có nghĩa vụ phải hành động để bảo vệ lợi ích chung của cộng đồng về thông tin thống kê. Bằng cách đó, Hội đồng đã mở rộng chức năng chính thức của mình một cách tinh tế và hiệu quả.

- Kinh phí: Tổng kinh phí duy trì cho các hoạt động của Hội đồng vào khoảng 150000 USD/năm, từ nguồn kinh phí của Statcan. Hội đồng không phải trả lương hay bất kỳ phụ cấp nào cho các thành viên Hội đồng. Số kinh phí trên chỉ sử dụng cho việc tổ chức các cuộc họp của Hội đồng, như: chi phí đi lại, ăn, ở của các thành viên Hội đồng; văn phòng phẩm; hội trường... và các chi phí khác liên quan đến các cuộc họp của Hội đồng.

Hội đồng Thống kê Quốc gia Canada là tổ chức tư vấn thống kê ở cấp cao nhất trong các tổ chức tư vấn thống kê. Chức năng chính là tư vấn cho Tổng cục trưởng Tổng cục Thống kê, nên thành viên của Hội đồng không phải là công chức đang làm công tác thống kê (trừ Tổng cục trưởng và Thư ký Tổng cục trưởng), mới đảm bảo khách quan, khoa học và hiệu quả.

3. Một số kinh nghiệm

- Hệ thống thống kê của Canada được tổ chức theo mô hình thống kê tập chung cao độ và được cộng đồng thống kê quốc tế thừa nhận là mô hình thống kê hiệu quả bậc nhất thế giới. Một trong các yếu tố đóng góp vào tính hiệu quả này là đã giải quyết tốt bài toán phối hợp, chia sẻ thông tin giữa Cơ quan Thống kê Quốc gia với các Bộ, ngành, địa phương và giữa các đơn vị thuộc Cơ quan Thống kê Quốc gia với nhau.

- Một trong các công cụ phối hợp hiệu quả là hình thành các tổ chức phối hợp, tư vấn (**Advisory Groups**), trong đó, Hội đồng Thống kê Quốc gia là tổ chức tư vấn cấp cao nhất...; Thống kê Việt Nam cần khẩn trương triển khai đồng bộ các công cụ phối hợp và thành lập Hội đồng Thống kê Quốc gia tại Việt Nam.

- Thành lập và hoạt động của Hội đồng Thống kê Quốc gia, nhưng phải đảm bảo đúng nguyên tắc cơ bản của hoạt động thống kê chính thống, nhất là nguyên tắc độc lập của thống kê và đảm bảo tính khách quan, vị thế của Hội đồng Thống kê Quốc gia, các thành viên của Hội đồng cần quy tụ được các nhà nghiên cứu, các nhà phân tích kinh tế và các chính trị gia có uy tín tham gia Hội đồng.

- Để Hội đồng Thống kê Quốc gia hoạt động có hiệu quả, Tổng cục Thống kê phải là cơ quan hỗ trợ thường xuyên, đặc lực để các thành viên Hội đồng Thống kê cảm nhận được vai trò của mình

trong việc đóng góp vào các chương trình, chính sách phát triển thống kê nói chung và nâng cao chất lượng số liệu thống kê nói riêng.

- Hành động cụ thể của Tổng cục Thống kê trong việc triển khai thực hiện các hoạt động phối hợp sẽ cực kỳ quan trọng trong việc duy trì có hiệu quả và sự tồn tại của Hội đồng Thống kê Quốc gia. Kinh nghiệm của Canada cho thấy, công tác phối hợp được thực hiện từ cấp cao nhất (Tổng cục trưởng với lãnh đạo các Bộ, địa phương) đến cấp thấp nhất là từng công chức liên quan của các bên. Sự phối hợp này không chỉ thể hiện trên giấy tờ, mà bằng việc làm cụ thể. Chẳng hạn, như Tổng cục trưởng cùng ăn sáng với các Thứ trưởng. Sự phối hợp nhịp nhàng, hiểu biết lẫn nhau giữa cán bộ của Statcan với cán bộ của Ngân hàng Nhà nước và với cán bộ của Bộ Nông nghiệp và thực phẩm đã cùng nhau chuẩn bị và trình bày về chia sẻ thông tin giữa các cơ quan này với nhau.

Phụ lục 1: Danh sách thành viên Hội đồng Thống kê Quốc gia Canada

Hội đồng Thống kê Quốc gia nhiệm kỳ có 37 thành viên, gồm: Chủ tịch, Chủ tịch danh dự, Thư ký và 34 thành viên khác.

1. Chủ tịch: Ông Ian McKinnon, Chủ tịch, Đối tác các vấn đề Thái Bình Dương, Victoria, British Columbia

2. Thành viên Danh dự (thành viên không được biểu quyết): **Ông Wayne R. Smith**, Thống kê trưởng Thống kê Canada, Ottawa, Ontario

Các thành viên:

3. Tiến sĩ Carl G. Amrhein, AC, MCIP, RPP, Hiệu trưởng và Phó chủ tịch (hàn lâm), Đại học Alberta, Edmonton, Alberta

4. Bà Elizabeth Beale, Chủ tịch, Giám đốc điều hành, Hội đồng kinh tế các tỉnh vùng Đại Tây Dương, Halifax, Nova Scotia

5. **Tiến sĩ Monica Boyd**, Giáo sư Xã hội học và Chủ tịch nghiên cứu Canada về Nhập cư, Bất bình đẳng và Chính sách công, Khoa xã hội học, Đại học Toronto, Toronto, Ontario
6. **Ông David Crane**, Nhà bình luận kinh tế, Báo Toronto Star, Toronto, Ontario
7. **Tiến sĩ Ivan P. Fellegi**, Thống kê trưởng Danh dự, Ottawa, Ontario
8. **Ông Jock A. Finlayson**, Phó chủ tịch điều hành, Hội đồng kinh tế British Columbia, Tây Vancouver, British Columbia
9. **M. Pierre Fortin**, Giáo sư kinh tế, Khoa Khoa học kinh tế, Đại học Quebec, Montreal
10. **Tiến sĩ Vivek Goel**, Chủ tịch, Giám đốc điều hành, Cơ quan xúc tiến và bảo trợ y tế Ontario, Toronto, Ontario
11. **Tiến sĩ John Helliwell**, Giáo sư, Đại học British Columbia, Vancouver, British Columbia
12. **Giáo sư Derek Hum**, Khoa Kinh tế, trường St. John's, Đại học Manitoba, Winnipeg, Manitoba
13. **Ông Andrw N. Jackson**, Đảng Lao động Canada, Ottawa, Ontario
14. **Bà Jan Kestle**, Sáng lập viên, Chủ tịch, Phân tích môi trường, Toronto, Ontario
15. **Ông James Lahey**, Giáo sư nghiên cứu thỉnh giảng, Đại học Ottawa, Giám đốc Trung tâm Chính sách và Quản lý Công, Ottawa, Ontario
16. **Giáo sư Celine Le Bourdais**, Chủ tịch Nghiên cứu Thống kê Xã hội, Khoa Xã hội học, Đại học McGill, Montreal (Quebec)
17. **Ông Rudy Le Cours**, phóng viên kinh tế tài chính, Tạp chí Journal La Presse, Montreal (Quebec)
18. **Ông Thomas Lemieux**, Giáo sư Kinh tế, Đại học Colombia, Vancouver, British Columbia
19. **Tiến sĩ Peter Li**, Giáo sư, Khoa Xã hội học, Đại học Saskatchewan, Saskatoon, Saskatchewan
20. **Ông Bruce Little**, Phóng viên, Toronto, Ontario
21. **Ông Gaetan Lussier**, Chủ tịch Hội đồng Hành chính, Viện Chính sách..., Ottawa, Ontario
22. **Tiến sĩ Anthony C. Masi**, Hiệu trưởng, Đại học McGill, Montreal, Quebec
23. **Giáo sư Douglas May**, Khoa Quản trị Doanh nghiệp và sức khỏe cộng đồng, Khoa Kinh tế, Đại học Memorial, St. John's Newfoundland
24. **Tiến sĩ Susan A. McDaniel**, Giám đốc, Viện Đào tạo nghệ, Chủ tịch nghiên cứu Canada về Dân số toàn cầu và chu kỳ sống, Chủ tịch nghiên cứu đào tạo nghệ và Giáo sư Xã hội học, Đại học Lethbridge, Lethbridge, Alberta

- 25. Tiến sĩ Arnold Naimark**, Giáo sư Y khoa và sinh lý học, Giám đốc Trung tâm xúc tiến y khoa, Đại học Manitoba, Winnipeg, Manitoba
- 26. Tiến sĩ Thomas William Noseworthy**, Giáo sư, Quản lý và Chính sách y tế, Khoa Khoa học Y tế Cộng đồng, Đại học Calgary, Calgary, Alberta
- 27. Tiến sĩ Nancy D.Olewiler**, Giáo sư, Khoa Kinh tế, Giám đốc Chương trình Chính sách công, Đại học Simon Fraser, Vancouver, British Columbia
- 28. Giáo sư John Richards**, Chương trình Chính sách công, Đại học Simon Fraser, Vancouver, British Columbia
- 29. Ông William B.P. Robson**, Chủ tịch, Giám đốc điều hành, Viện C.D Howe, Toronto, Ontario
- 30. Tiến sĩ Janet Smylie**, Bệnh viện St. Michael, Trung tâm Nghiên cứu về Y tế Nội đô, Toronto, Ontario
- 31. Tiến sĩ Douglas R. Stenton**, Giám đốc Di sản, Cơ quan Văn hóa, ngôn ngữ, người già và thanh niên, Chính quyền Nunavut, Iqaluit, Nunavut
- 32. Tiến sĩ Paul G. Thomas**, Giáo sư danh dự Nghiên cứu Chính trị, Đại học Manitoba, Winnipeg, Manitoba
- 33. Tiến sĩ Terence A. Weninger**, Nguyên Chủ tịch Đại học Yukon, Lethbridge, Alberta
- 34. Tiến sĩ Jon Douglas Willms**, Giám đốc, Viện Nghiên cứu Canada về Chính sách xã hội, Đại học New Brunswick, Fredericton, New Brunswick
- Tiến sĩ Thomas Arthur Wilson**, Viện Phân tích Chính sách, Đại học Toronto, Toronto, Ontario
- 35. Ông Peter Woolford**, Chủ tịch, Công ty TNHH Tư vấn Clairmark, Toronto, Ontario
- 36. Chủ tịch Danh dự: Tiến sĩ Thomas H. B. Symons**, Chủ tịch sáng lập và Giáo sư Danh dự Vanier, Đại học Trent, Peterborough, Ontario
- 37. Thư ký: Karen Mihorean**, Tổng thư ký, Thống kê Canada, Ottawa, Ontario.

Tài liệu tham khảo

[1] Jackey Mayda, *Overview of Statistics Canada*

[2] <http://www.statcan.gc.ca>

[3] Canada Statistical Law